

Latvijas Republikas tiesībsargs

Baznīcas iela 25, Rīga, LV-1010, tālr.: 67686768, e-pasts: tiesibsargs@tiesibsargs.lv, www.tiesibsargs.lv

Rīgā

2020.gada 12.oktobrī

Nr. 1-12/14

**Latvijas Republikas
Labklājības ministrei
Ramonai Petravičai
lm@lm.gov.lv**

**Valsts sociālās aprūpes centra “Vidzeme”
direktora p.i. R.Kleinbergai
pasts@vsacvidzeme.gov.lv**

**Valsts sociālās aprūpes centra “Vidzeme”
filiāles “Rūja”
vadītājai L.Kāsenai
ruja@vsacvidzeme.gov.lv**

Ziņojums par cilvēktiesību nodrošināšanu Valsts sociālās aprūpes centra “Vidzeme” filiālē „Rūja”

Viena no tiesībsarga funkcijām ir veicināt privātpersonas cilvēktiesību aizsardzību.¹ Tādēļ par vienu no prioritātēm tiesībsargs arī 2020. gadā izvirzīja personu ar īpašām vajadzībām tiesību aizsardzību ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijās.

Pamatojoties uz iepriekš minēto, Tiesībsarga biroja Pilsonisko un politisko tiesību nodaļas Prevenzijas daļas vadītāja Z.Rūsiņa, Pilsonisko un politisko tiesību nodaļas Prevenzijas daļas vecākā juriste S.Garsvāne, Pilsonisko un politisko tiesību nodaļas Prevenzijas daļas konsultante sociālajos jautājumos V.Sproģe-Saksone, Tiesībsarga biroja pieaicinātās ekspertes - Biedrības “Latvijas Kustība par neatkarīgu dzīvi” pārstāves I.Šķestere un T.Vahļina 2020. gada 19. augustā bez iepriekšēja brīdinājuma apmeklēja Valsts sociālās aprūpes centra “Vidzeme” filiāli “Rūja” (turpmāk - filiāle “Rūja”).

Vizītes dienā Tiesībsarga biroja pārstāvji tikās ar filiāles “Rūja” Sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas nodaļas vadītāju A.Krumholci un citiem atbildīgajiem

¹ Tiesībsarga likuma 11. panta 1. punkts. Pieejams: <https://likumi.lv/doc.php?id=133535>

darbiniekiem. Vizītes laikā tika intervēti arī atsevišķi institūcijas klienti, lai noskaidrotu viņu viedokli par filiālē „Rūja” sniegtajiem ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas pakalpojumiem.

Apmeklējot filiāli „Rūja”, īpaša uzmanība tika pievērsta jautājumiem par klientu tiesībām uz privātās dzīves neaizskaramību, klientiem sniegtajiem sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas pakalpojumiem, kā arī vispārējiem sadzīves apstākļiem institūcijā.

Valsts sociālās aprūpes centrs „Vidzeme” ir labklājības ministra pakļautībā esoša tiešās pārvaldes iestāde, kuras funkcijas, uzdevumus un tiesības nosaka Ministru kabineta 2009. gada 27. oktobra noteikumi Nr. 1243 “Valsts sociālās aprūpes centra „Vidzeme” nolikums”².

VSAC „Vidzeme” īsteno valsts politiku ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas jomā attiecībā uz pilngadīgām personām ar smagiem garīga rakstura traucējumiem – personām ar pirmās un otrās grupas invaliditāti.

Vizītes dienā filiālē “Rūja” ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas pakalpojumus saņēma 260 klienti - pilngadīgas personas ar smagiem un ļoti smagiem garīga rakstura traucējumiem. No minētajiem 260 klientiem, 25 ir ierobežota rīcībspēja un trīs klientiem kā aizgādņi tika iecelti institūcijas darbinieki.

Saskaņā ar starptautiskajos cilvēktiesību dokumentos noteiktajiem principiem personas ar invaliditāti ir atzīstamas par īpaši aizsargājamām personu grupām³, kurām ir jānodrošina ne tikai pienācīgu dzīves līmeni un sociālo aizsardzību, personu vajadzībām atbilstošu pakalpojumu (veselības aprūpes, sociālās aprūpes, rehabilitācijas pakalpojumu u.tml.) klāstu, bet arī privātās dzīves neaizskaramību un cieņpilnu attieksmi.

ANO Konvencija par personu ar invaliditāti tiesībām ir visaptverošs dokuments personu ar invaliditāti tiesību aizsardzībai, kura mērķis ir panākt esošo tiesību mehānismu efektīvu izmantošanu personu ar invaliditāti tiesību aizsardzībai un īstenošanai. Konvencija nosaka sfēras, kur nepieciešams veikt pielāgojumus, lai personas ar invaliditāti varētu realizēt savas tiesības, kā arī jomas, kurās ir jāstiprina viņu tiesību aizsardzība.

Norādāms, ka vizītes dienā Tiesībsarga biroja pārstāvji konstatēja vairāku cilvēktiesību standartu neievērošanu filiālē “Rūja”.

Starptautisko cilvēktiesību mērogā par vienu no pamatdokumentiem ir atzīstama Apvienoto Nāciju Organizācijas (ANO) Konvencija par personu ar invaliditāti tiesībām, kuru Latvijas Republikas Saeima ir ratificējusi 2010. gada 28. janvārī un Valsts prezidents 17. februārī izsludinājis likumu “Par Konvenciju par personu ar invaliditāti tiesībām”. Saskaņā ar minēto likumu, šīs konvencijas ieviešanu Latvijā koordinē Labklājības ministrija, bet tās īstenošanu pārrauga Tiesībsarga birojs.

1. Tiesības uz pienācīgiem dzīves apstākļiem institūcijā⁴

² Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/200014-valsts-socialas-aprupes-centra-vidzeme-nolikums>

³ Eiropas cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija, ANO Konvencija par personu ar invaliditāti tiesībām, Eiropas Sociālā Harta ar papildprotokoliem u.c.

⁴ Plašāks apraksts par sadzīves apstākļiem institūcijā pieejams pielikumā pievienotajā Biedrības “Latvijas Kustība par neatkarīgu dzīvi” 2020. gada 4. septembra “Atzinumā par ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas pakalpojuma kvalitāti Valsts sociālās aprūpes centra “Vidzeme” filiālē “Rūja””.

[1.1.] Vizītes dienā tika konstatēts, ka filiāles “Rūja” ēkā nav nodrošināta klientu vajadzībām atbilstoša vides pieejamība. Kopumā institūcijas telpu plānojums nav piemērots personām ar kustību traucējumiem, kas liedz ne tikai klientu patstāvīgu pārvietošanos visā institūcijas teritorijā, bet arī būtiski ierobežo viņu pilnvērtīgu sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas pakalpojumu saņemšanu.

Tika secināts, ka klientiem, kuri dzīvo institūcijas 2. stāvā un kuriem ir kustību traucējumi, faktiski nav iespējams patstāvīgi pārvietoties visās institūcijas telpās, jo institūcijā nav lifta. Ēkā ir iebūvēts pacēlājs, taču tas ir tikai 1. korpusā un ved uz Pusceļa māju. Pārējos korpusos uz 2. stāvu var nokļūt tikai pa kāpnēm, turklāt kāpnēm pēdējie pakāpienu ir atšķirīga augstuma un klientu pārvietošanās pa šādām kāpnēm ir bīstama.

Rekomendācija: Ņemot vērā, ka filiāles “Rūja” ēkā atbilstošā veidā nav nodrošinātas vides pieejamības prasības un institūcijas telpu plānojums nav piemērots personām ar kustību traucējumiem un personām, kas pārvietojas riteņkrēslā, kā arī guļošām personām, aicinām pārtraukt minēto personu izvietošanu institūcijas 2. stāvā.

ANO Konvencijā par personu ar invaliditāti tiesībām pieejamība ir iekļauta kā viens no pamatprincipiem – ļoti svarīgs priekšnosacījums tam, lai personas ar invaliditāti varētu faktiski un līdztiesīgi īstenot savas pilsoniskās, politiskās, ekonomiskās, sociālās un kultūras tiesības.

Konstatētie pārkāpumi:

- Klientiem nav nodrošināta vides pieejamība;
- Klientiem nav nodrošināta dzeramā ūdens pieejamība.

[1.2] Vizītes dienā institūcijā tika novērots, ka klientiem pieejamās vietās (gaitenšos) nav nodrošināta dzeramā ūdens pieejamība. Dzeramais ūdens klientiem bija pieejams tikai virtuves telpās.

Kaut gan atsevišķās institūcijas klientu istabiņās uz nakts skapīšiem bija izvietotas krūzes ar dzeramo ūdeni, netika konstatēts, ka institūcijas darbinieki būtu mudinājuši dienas laikā klientus uzņemt nepieciešamo ūdens daudzumu. Līdz ar to pastāv risks, ka klientiem, kuri ikdienā lieto vairākus medikamentus, netiek nodrošināta pietiekama šķidrums uzņemšana, kas ne tikai negatīvi var ietekmēt viņu veselības stāvokli, bet arī veicināt organisma dehidratāciju.

Rekomendācija: Nekavējoši nodrošināt dzeramā ūdens pieejamību institūcijas koplietošanas telpās un gaitenšos. Papildus nodrošināt darbinieku atbalstu, lai visi klienti dienas laikā uzņemtu nepieciešamo dzeramā ūdens daudzumu, lai mazinātu klientu iespējamās dehidratācijas riskus.

2. Pārvietošanās brīvība

Izvērtējot filiālē “Rūja” ieviesto kārtību sakarā ar ārkārtējiem pasākumiem Covid-19 izplatības novēršanai, Tiesībsarga biroja pārstāvji konstatēja, ka VSAC “Vidzeme” administrācija ir noteikusi pilnīgu klientu pārvietošanās ierobežošanu - institūcijas klientiem ir kategoriski aizliegts atstāt institūcijas teritoriju.

Saskaņā ar institūcijas darbinieku sniegto informāciju kopš Latvijas Republikas Ministru kabineta 2020. gada 12. martā izdotā rīkojuma Nr. 103 “Par ārkārtējās situācijas izsludināšanu”, kam sekoja Veselības ministrijas un Labklājības ministrijas izdotie rīkojumi, institūcijas klientiem ārpus teritorijas ir atļauts pārvietoties tikai darbinieku pavadībā. Papildus tika noteikta arī virkne ierobežojumu klientu saziņai ar piederīgajiem, ka rezultātā ar saviem tuviniekiem klienti var sazināties pārsvarā tikai telefoniski.

Nenoliedzami, ka visas personas, kuras saņem pakalpojumus ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijās, ir uzskatāmas par vienu no augsta riska grupām masveida saslimstībai ar Covid-19. Tomēr, no cilvēktiesību viedokļa raugoties, ir svarīgi nodrošināt, lai jebkādi tiesību ierobežojumi, kas tiek piemēroti ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūciju klientiem saistībā ar Covid-19 izplatības novēršanu, būtu samērīgi un tie tiktu regulāri pārskatīti un piemēroti atbilstoši faktiskajai epidemioloģiskās drošības situācijai valstī.

ANO Konvencijas par personu ar invaliditāti tiesībām 20. pants nosaka, ka dalībvalsts veic efektīvus pasākumus, lai personām ar invaliditāti nodrošinātu individuālo pārvietošanos ar pēc iespējas lielāku personīgo patstāvību.

Konstatētie pārkāpumi:

- Tiek ierobežotas klientu tiesības uz brīvu pārvietošanos;
- Klientiem nav nodrošināta iespēja pilnvērtīgai saskarsmei ar piederīgajiem.

Akcentējams, ka visiem institūcijā noteiktajiem klientu tiesību ierobežojumiem ir jābūt ne tikai izskaidrotiem ikvienam klientam saprotamā veidā, bet arī pamatoti uz objektīviem apsvērumiem. Turklāt svarīgi ir atcerēties par ikviena klienta individuālajām vajadzībām, nepieļaujot pārlietu klientu tiesību ierobežošanu, kas varētu radīt papildu konfliktsituācijas un arī grūtības komunikācijā ar klientiem un viņu tuviniekiem.

Rekomendācija: Nodrošināt institūcijas klientiem iespēju pārvietoties arī ārpus institūcijas teritorijas, ievērojot nepieciešamos drošības pasākumus, kā arī organizēt iespēju pilnvērtīgai saziņai ar tuviniekiem un draugiem, visām personām, lietojot personīgos aizsarglīdzekļus (sejas maskas, cimodus, bahilas u.tml.). Jebkādiem institūcijas noteiktajiem ierobežojumiem ir jābūt pamatoti un katrs gadījums ir jāizvērtē individuāli.

3. Tiesības netikt pakļautiem nežēlīgai, necilvēcīgai vai cieņu pazemojošai apiešanai un sodīšanas veidiem pārvietošanās brīvība

[3.1] Filiāles “Rūja” 2. korpusa 2. stāvā ir izvietota nodaļa, kur aprūpi un pakalpojumus saņem 56 klienti. Tika konstatēts, ka minētās nodaļas durvis pastāvīgi tiek slēgtas un tās klienti bez personāla pavadības nevar pamest nodaļas telpas.

Saskaņā ar institūcijas darbinieku sniegto informāciju nodaļas klientiem ir nepieciešama pastāvīga diennakts uzraudzība, tādēļ klientu aprūpi nodrošina 3 darbinieki dienas laikā un viens – vakara/nakts laikā. Nodaļas gaitenī tiek veikta arī videonovērošana.

Vizītes laikā tika konstatēts, ka nodaļā ir trīs vienvietīgās klientu istabas, kurām papildus parastajām durvīm ir piestiprinātas arī durvis ar koka restēm, kuras arī ir slēdzamas. Tādējādi institūcijas darbinieki var ierobežot klientu brīvību, aizslēdzot durvis ar restēm un klienti nevar pamest savu istabu, bet var vērot visu notiekošo nodaļas gaitenī, kā arī visas gaitenī esošās personas var redzēt klientu viņa istabā.

Papildus institūcijas 1. stāva nodaļā tika konstatēta viena 2-vietīgā klientu istaba (Nr. 62), kura ir sadalīta divās daļās un istabas vidū starp divu klientu gultām ir uzcelts īpašs nodalījums, kas līdzinās koka žogam ar slēdzamiem vārtiņiem. Rezultātā viena no klientēm dzīvo bez jebkādiem brīvības ierobežojumiem, bet otra kliente regulāri tiek ieslēgta sava istabas daļā un visu notiekošo ir spiesta novērot atrodoties aiz slēdzamajiem vārtiņiem.⁵

Filiāles “Rūja” darbinieki nevarēja sniegt atbildes uz Tiesībsarga biroja pārstāvju vairākkārt uzdotajiem jautājumiem, cik ilgi kliente ir spiesta dzīvot ar šādiem brīvības ierobežojumiem un kurš ir noteicis, ka šis ir vienīgais iespējamais risinājums, lai kontrolētu klientes uzvedību, kad tās ir vērsta uz pašdestrukciju.

Rekomendācija: Nekavējoši pārtraukt klientu tiesību un brīvību ierobežojumus filiāles “Rūja” 2. korpusa 2. stāva slēgtajā nodaļā un 1. stāva 62. istabā, demontējot istabās esošās restotās durvis.

ANO Konvencijas par personu ar invaliditāti tiesībām 15. panta pirmā daļa nosaka, ka neviens nedrīkst būt pakļauts spīdzināšanai vai nežēlīgiem, necilvēcīgiem vai cieņu pazemojošiem apiešanās vai sodīšanas veidiem.

⁵ Plašāks apraksts un nožogojuma foto pieejams pielikumā pievienotajā Biedrības “Latvijas Kustība par neatkarīgu dzīvi” 2020. gada 4. septembra “Atzinumā par ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas pakalpojuma kvalitāti Valsts sociālās aprūpes centra “Vidzeme” filiālē “Rūja””.

Konstatētie pārkāpumi:

- Klientu tiesības un brīvība tiek ierobežoti, ieslēdzot viņus istabās;
- Apstākļi izolācijas telpās nav cilvēka cieņai atbilstoši – nav dušas un tualetes;
- Izolācijas laikā klientiem netiek piedāvātas jēgpilnas aktivitātes;
- Klientu izolāciju izmanto kā soda veidu.

[3.2] Saskaņā ar Veselības ministrijas un Labklājības ministrijas sniegtajām rekomendācijām filiālē “Rūja” tika ierīkota atsevišķa telpa (medicīniskais izolators), kas ir paredzēta ar Covid-19 inficēto klientu izolācijai, lai novērstu inficēšanās draudus citiem klientiem un personālam.

Medicīniskās izolācijas telpa ir izvietota institūcijas 1. stāvā, kur gaitenī ir arī citas telpas pa kurām pārvietojas institūcijas darbinieki un klienti. Izolācijas telpā vai blakus tai nav atsevišķas sanitārās telpas (tualetes, dušas un izlietnes).

Tiesībsarga biroja pārstāvji konstatēja, ka piespiedu karantīnā uz 14 dienām šajā izolatorā tiek ievietoti arī institūcijas klienti, kuri uz laiku bija atstājuši institūcijas teritoriju (piemēram, lai doties uz veikalu pilsētā).

Vizītes dienā medicīniskajā izolatorā atradās viens institūcijas klients, kurš tika ievietots piespiedu

karantīnā, pārnākot uz filiāli “Rūja” no citas institūcijas.

Klients informēja Tiesībsarga biroja pārstāvjus, ka atrodas piespiedu izolācijā 10 dienas un viņam ir sūdzības par istabā esošo sēdpožu, kas neatbilst higiēnas prasībām. Klients arī norādīja, ka, atrodoties karantīnā, viņam ir iespēja vienu reizi nedēļā atmeklēt dušas telpas, savukārt ārstniecības persona (psihiatrs) 10 dienu laika viņu apskatīja vienu reizi.

Izvērtējot filiāles “Rūja” *Izolācijas žurnālu*, tika secināts, ka medicīniskajā izolatorā līdz šim bija ievietoti 11 klienti, no kuriem 9 bija pārnākuši no citām institūcijām vai arī atgriezušies pēc ārstēšanās stacionārā. Savukārt divi klienti bija nonākuši izolatorā pēc tam, kad patvaļīgi atstāja institūcijas teritoriju un viņu gadījumā izolācija tika piemērota kā soda veids.

Rekomendācijas:

1. Nodrošināt institūcijā ierīkoto izolācijas telpu atbilstību visām nepieciešamajām higiēnas prasībām, tai skaitā, paredzot klientiem tualetes pieejamību jebkurā brīdī.
2. Nodrošināt izolācijā ievietotajām personām ikdienas pastaigas vai vingrošanu ārā (ja nav medicīnisku kontraindikāciju), kā arī jēgpilnas aktivitātes (lasīšana, TV, radio) un iespējas uzturēt kontaktu ar ār pasauli, lai kompensētu kaitīgo ilgtermiņa izolējošo iedarbību.
3. Nekavējoši pārtraukt filiāles “Rūja” klientu izolāciju kā soda veidu par to, ka klienti ir atstājuši institūcijas teritoriju.

Par filiāles “Rūja” klientiem piedāvāto ikdienas aktivitāšu un nodarbību klāstu, saturīga brīvā laika pavadīšanas iespējām, ēdināšanas procesu, personīgās higiēnas iespējām, kā arī sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas nodrošināšanu ir detalizēti aprakstīts Biedrības “Latvijas Kustība par neatkarīgu dzīvi” 2020. gada 4. septembra “Atzinumā par ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas pakalpojuma

kvalitāti Valsts sociālās aprūpes centra "Vidzeme" filiālē "Rūja" (pievienots pielikumā).

Aicinu filiāles "Rūja" un Valsts sociālās aprūpes centra „Vidzeme” administrāciju nodrošināt arī minētajā dokumentā sniegto rekomendāciju izpildi un konstatēto risku novēršanu.

Lai nodrošinātu filiālē "Rūja" sniegto ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas pakalpojumu atbilstību cilvēktiesību standartiem, lūdzu institūcijas administrāciju un tās darbu kontrolējošās un uzraugošās institūcijas (Labklājības ministriju un Valsts sociālās aprūpes centru „Vidzeme”) nekavējoši veikt visas nepieciešamās darbības visu iepriekš minēto rekomendāciju ieviešanai.

Par tiesībsarga rekomendāciju izpildi un plānotajām aktivitātēm to izpildei (t.sk. norādot konkrētu laika periodu, kurā paredzams izpildīt sniegtās rekomendācijas) lūdzu informēt līdz 2021. gada 1. janvārim.

Pateicos par vizītes laikā sniegto informāciju un sadarbību ar Tiesībsarga biroja pārstāvjiem.

Pielikumā: Biedrības "Latvijas Kustība par neatkarīgu dzīvi" 2020. gada 4. septembra "Atzinuma par ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas pakalpojuma kvalitāti Valsts sociālās aprūpes centra "Vidzeme" filiālē "Rūja" kopija uz 14. lpp.

Ar cieņu
tiesībsargs

Juris Jansons

Šis dokuments ir parakstīts ar drošu elektronisko parakstu un satur laika zīmogu